

Дејан Ацовић

DANSE MACABRE

Идемо, браћо доста је! Ајде, Хемингсе, Филипсе, Поупе, Брајане, Гилберне... и ти, Виле, и ти, мали, како се оно зовеш?

Могао бих се сложити с вама, господо! Са олакшањем и последњим атомима снаге огласио се поспани крчмар.

Ово данско пиво права је увертира, зар не, Виле?

Добри стари Дик Бербиц – све зна, и све повезује!

Како је наш добри Лондон у дубоком сну! Спава све, вијугаве улице, влажне и клизаве – пази! – у луци почивају бродови, лагано њишући високим катаркама. Спавају војници, осим оних на стражи, спава полиција тајна, спава и Тауер злехуди – само се у једној удаљеној хелији чује завијање осуђеника; чим се пробуде, тамничари ће на њега излити ведро ледене воде. Спава Темза мусава, Двор спава и Владарка наша. Хрчу становници Лондона славнога, прде у сну, окрећу се у шкрипавим креветима... Ево га, господин Харди – уважени вампир – одлази на починак. Поштовање, господине!

Ти рече да је доста, Дик. Јеси ли научио текст?

Текст!? Научио!? Ко га је из шкриње оне извадио – страшну трагедију освете из пера Томаса Кида часнога? У мени је, ферментира, надима се, надолази – трудан сам њиме, болови прожимају ме, ко породиља шепам жељан да се бремена ослободим. Сутра, а то је већ данас, велики је дан! Уздрмаће се Лондон матори из темеља кад му освету прикажемо сурову у полутами полуострва данскога, о принцу распетом сторију кад им изложимо, о превари, велеиздаји и прељуби црној кад загрмимо, а њихови бродови рибарски, што залазе нам у воде славне –

Рибарски бродови?! Знао сам, ниси ни пипнуо текст! Какви бродови, човече?

Овај, слушај ме, Виле; можда ти пером ко копљем тресеш, ал' на сцени главни сам ја – Ричард Племенити Бербиц! Из дружине Лорда Коморника! И један од крупнијих акционара Глоба, само да напоменем.

Високо је подигнута застава на Глобу. Река људи надире кроз његове капије, мали и велики, значајни и безначајни, за комад живота измаштаног да мењају свој властити, да се утеше, развеселе, уплаше, да следи им се крв у жилама, да крв се с пивом помешана узбурка.

У својим одајама глумци ходају тамо-амо, наглас говоре стихове, масирају лице. Понеки користе последњу прилику да потегну још коју; племенити Бербиц сумњиво је помно и дуго забављен шминкањем дечака који носе женске улоге.

Вил се повукао у кутак. За себе мрмља стихове који су још топли, као мали хлебови извађени из пећнице. Нетремице посматра Бербица који четкицом боји лице једног од дечака; уста су му полуотворена, сензуална, танки прамен саливе слива се са угла усана. Да ли су у његовом преврелом мозгу речи заузеле своја места? Да ли ћемо, докоњаџи божји, поново да прођемо као са претходним комадом? Да ли ће се Елсинор примити и порастити у Лондону, кад већ зидине тројанске нису? Не знам, штета је било бацити у ватру добар комад. Земља је у партеру гњецава и блатњава, неће се чути звекет бачених бисера.

Незнано када, Бербиц се пресвукао. Огрнуо је црни плашт. Некако је омршао, нестао је задах пива из његових уста. Лице му се скупило а очи добиле боју скандинавског неба. Боре се дубоко урезале у чело. Издалека, подсећао је на Есекса. (Ваљда ове ништарије из партера и оне још веће ништарије са галерија неће помислити да нешто мутим и правим јефтине алузије.)

Оседео си, Виле, а тек ти је тридесет и која, не знам да ли рачунаш ваљано. Коса ретка, браду ћемо ти мало допунити, мораш да заличиш на неко нордијско божанство, само мало офуцано и убледело. Да, довољно си блед и утвараост, ставићу само зеру оловног белила. Плашт мало заудару, истреси прашину. Нисмо одавно имали утвару у комаду. И ове високе ципеле, мало да се пропнеш. То је то. Твој глас – кад год те слушам – као да долази однекуд а не из твојих уста. Ајде сада, биће из Пакла, посведочи да Пакла има, и Чистилишта.

Лелујаво и споро, Дух се креће; отвара уста да говори Хамлету, да саопшти му непојмљиво. Хамлет нема познате црте Дика Бербица. Док полако прилази, још у неверици, његово лице намах прелази у лице Хамнета, сина Виловог. Мој мали Хамнет, син мој!? Мртвачки је блед, спорих покрета; усне му се померају али не казују ништа. Сива измаглица спушта се на Глоб. Поворка гробара без лица улази споро, достојанствено и одлучно. Износе лешеве са сцене. Чују се заглушујуће трубе, свечана поворка пролази, на одру са монограмом и круном по-

чива мршава и као смањено Елизабетино тело. Нема више Краљице, други глумац већ је увежбао свој наступ и научио текст. Гробари без лица одводе све са собом. Ево, већ односе и Дика Бербица; он у једној руци чврсто стиска Јорикову лобању а другом је загрио дечака, гротескно нашминканог. Туробна поворка проноси Кејт Хамнет, што се утопила у Ејвону, због љубави, кажу; нешто у поверењу казује Офелији. И Полонија који однекуд има лице пацова. И Виловог оца који у рукама још држи свој алат за обраду коже. Руке хватају и њега, Вила, чврсто га грабе и одводе. Станите, дођавола, ја сам Дух, хоћу рећи глумац, нисам мртав... Последње што види јесте његов Хамнет; у погледу дечаковом изречено је питање... Потмули кораци одјекују сценом Глоба, публика је занемела; застава се спушта, спушта се и мрак.

Ознојен и унезверен, Вил се буди. Поглед му прелеће преко таванице, полако долази себи. Хитро устаје из кревета и прилази прозору. У плавичастој измаглици Стратфорд је чврсто спавао. У соби поред његове чврсто спава и мали Хамнет, румен и замршене косе. Жута мачка, узбуњена његовим муњевитим упадом, жмиркаво и прекорно посматра га из свог угла. Био је то само сан, помислио је Вил.

Није, зачуо се глас; није то био *само сан*, него Пророчанство. Вил се окренуо у правцу гласа. Жута мачка чврсто је спавала главе окренуте зиду.

НЕВСКИ ПРОСПЕКТ

Коначно, након недеља и недеља тмурнога, несносних киша и ветра, освануо је сунчани дан. Град је почео да се буди и да се протеже, да чисти крмеље и да се осмехује. Са мокрих плочника подизала се измаглица, велика река и небо повратили су своје боје. Зачула се песма птица. Камени рељефи на грађевинама, споменици, фасаде, скидали су полако своје готово убуђале кишне кабанице.

Људи су се покренули. Излазили су из својих станишта раздрагано, весело роморили на пијацама, пили кафу у баштама кафетерија. Повремено би погледали пут неба као да хоће да се увере у то да је заиста наступила ведрина.

У самом срцу града, међу грађевинама са најтежим и најорнаменталнијим фасадама, сместила се угледна издавачка кућа. Прва секретарица, било их је још две, полетно је отварала масивна крила прозора; кроз њих би одмах и незадрживо јурнули светлост и чист ваздух протерујући из просторија устајали задах дувана, неопраних шољица од кафе и чаја, пецива заборављеног по ладницама, старих часописа, тешких капута и мантила који су воњали на паприкаш и кисели купус. Торнадо светлости и чистог ваздуха усковитлао је силне хрпе папира

које су се таложиле по радним столовима уредника, лектора, преводилаца, цензора. Ову међаву од папира вредне руке поменутих чиновника уредно ће слагати у нове и нове томове који ће, у тврдом марокен повезу и са златотиском, красити излоге књижара – које су у самом срцу града биле веома бројне – полице библиотека, јавних и приватних, седишта такси возила, возила градског превоза и сва остала прикладна места.

Једном од отворених прозора опрезно је пришла редакцијска жута мачка. Чинило се да је ту одвајкада; пронађена на прагу главног улаза, као мала жута тачка, у једно зимско јутро, у међувремену се развила у веома лепу животињу, сјајног крзна и продорних очију. Постала је миљеница свих запослених, добро су је хранили; она је веома ефикасно узвраћала ову наклоност обрачунавајући се са глодарима који су повремено залазили у простор редакције, тим древним непријатељима писане речи. Један од уредника, Т. С., познат, иначе, по надимку, непознатог порекла, Елиот, чак је тврдио, након чашице-две коњака додуше, да мачка уме и да чита.

И сама помало збуњена променом временских прилика, опрезно је њушила јутарњи ваздух истовремено посматрајући, са петог спрата, на којем су се налазиле просторије редакције, велики трг и платно од фасада које га је окруживало. Радовала се зрацима сунца, весело се протезала и прела, храпаво и мелодично. Овим јутарњим задовољствима ускоро се придружило још једно – крупан голуб, бео, са сивим тачкама, и са плавим очима, атерирао је на прозор; гугутао је, као да пита да ли је на правој адреси. *Да, на правој си адреси*, рекла је жута мачка; након неколико одсечних шумава и два-три збуњена *џу-џу*, десетина сивих пера, у слободном паду полако спуштајући се на трг, било је све што је остало од њега. Месингани цилиндар, који је голуб носио, мачка је понела у своју корпу, као сувенир.

У међувремену, у канцеларији главног уредника, господина В. С. Н., одвијала се жучна расправа у којој је, како се чинило секретарицама, које су се окитиле на тешким вратима позорно пратећи сваку реч, доминирао глас уредников. Други глас био је тиши, промуклији, удаљенији. После неког времена све три вратиле су се на своја места. У питању је била сасвим уобичајена расправа о вредности рукописа који је још један од пресамоуверених писаца донео са собом, у масној торби и великој жутој коверти, већ замишљајући своје име у златотиску на марокен кожи. Господин В. С. Н. био је махер свога заната, вук издавачке делатности; каријеру је градио упорно и истрајно, још од прве пите са месом коју је донео ондашњем главном уреднику. Стално читање, развијање оштрог сензибилитета у погледу тога шта је заправо *Poetica Ars*, те још неке појединости, довели су га на сам врх. Његово

мишљење уважавало се, суд спроводио у дело, оцена бележила црвеним мастилом. Да, био је и постојани предмет мржње свакојаких књижевних авантуриста и дилетаната.

Један од *шаквих* управо напушта уредникову канцеларију. Сушта супротност ведром и сунчаном дану, тмуран и смрачен; сумњиве личне хигијене, сав заудар на алкохол, најјефтинијих врста, и најцрњи дуван; корак му несигуран, клецав; за разлику од већине насртљиваца, који су, нажалост, неизбежни и свакодневни гости на овом месту, свој рукопис не држи чврсто на грудима, као мајка дете у збегу, него га носи на испруженим рукама, као дар, дар незахвалном човечанству, које ће једнога дана ипак схватити, касно, авај!, о каквом је генију реч. Низ клишеа, када је личност посетиоца у питању, сасвим је прикладно закључен прљавом косом и густом брадом са остацима јутрошњег назови доручка.

Ниједна од три секретарице није га удостојила погледа ни довиђења. Ни мачка га није погледала, удобно склупчана у својој корпи, након двоструког доручка. Главни уредник, господин В. С. Н. излази из канцеларије. Вудар и сунчан дан, и прикладна расположења, непоправљиво су угрожени. Његов је корак тежак, дисање шумно и плитко, отежано бронхитисом, превеликим бројем цигарета и гојазношћу. Дубока бора урезала му се у чело. Свих шест очију забринутих секретарица било је уперено у њега; одавно није овако изгледао, још од посете оне персоне која је себи увртела у главу да је њена збирка поезије *метафизички ход по симсу* какав није виђен у *свешкој* књижевности. „Не, ја ово стварно више не могу да подносим... Не, по овако лепом дану...” Све овако мрмљајући, полако се упутио отвореном прозору који је био последње одредиште за сиротог голуба; изненађујуће лако, с обзиром на своју тежину, пресамитио се преко ивице и нестало са видика. „Не!” повикала је прва секретарица. „НЕ, опет!”

Прилично далеко од срца града, тамо где је овај одустајао од вишеспратница и тргова и полако се разливао у редове малих кућа са вртовима и травњацима, живео је један младић. И он је устао у ведро јутро, протегнуо се, умио. Изашао потом на веранду да се напије сунца и ведрине, док је његова мајка спремала доручак, пржена јаја, шунка, козји сир, бела кафа. Тихо и складно живели су њих двоје. Младићевог оца, машинисту на пароброду, пре неку годину прогутало је море. Његова слика жмиркала је на њих двоје док су седели за доручком, данас у посебно лепој светлости.

Непознато је ко је у младићевом уму распирио љубав према књигама и књижевности; отац је читао само некакве приручнике зелених и црвених корица, а мајка је свој век проводила радећи по кући; приче које му је причала када је био мали углавном су почињале са *Био једном*

један..., или *Негде далеко, преко седам мора, ишид, ишид*, и некако нису остављале посебан утисак; у школи је био сасвим просечан, на писаним задацима извлачио би тек неку тројку, а питања наставника у погледу тога шта је јунакиња неког романа учинила када је сишла из кочије, да ли је погледала на лево или на десно, или је поправила шминку, или је отерала насртљиву муху, доводила су га до немуштог очаја. Тек, било како било, његова соба била је препуна књига, које је куповао од своје скромне плате и мајчиних прилога, и модела и фотографија бродова; то су биле његове сродне и нераскидиве страсти.

Писао је дуго и истрајно, сваке вечери. Тада је његов миран и повучен живот уступао место машти у којој су плесале различите слике; машта је надомештала одсуство девојке, једноличне дане, мир и тишину предграђа. И био је срећан.

Сада је, међутим, забринут. Одважио се, по савету пријатеља са посла, да се обрати угледној издавачкој кући у самом срцу града. „Гађај одма’ у главу”, говорио је; „даровит си, буди и упоран, свакако ће нешто бити од свега тога.” Мајка се на све то само смешила, рекло би се с одобравањем. Забринутост је расла из дана у дан; чинило се да је протекла вечност откако је послао голуба писмоношу, са кратком биографијом и сажетим концептом романа који је написао, читким и уредним рукописом, и похранио у картонску фасциклу коју сад посматра ускомешаних емоција. *Толико дуго да не одговоре, ипак...*

Није више могао да подноси неизвесност. Прибавивши слободан дан од забезекнутог пословође у фабрици и опростивши се с мајком, упутио се у само срце града. Ево га сада, успиње се *pas de reine* степеништем и тихо куца на масивна врата; нема одговора; одваживши се, полако је отворио врата и ступио у богато декорисано предворје; на све стране полице крцате књигама; нигде никога, само једна жута мачка која га радознало посматра. „Ко сте ви и шта желите?”, некако непријатно изговори женска особа веома пријатне спољашњости која се створила пред њим, како се чинило, ниоткуда; трећа секретарица. „Тренутно смо веома заузети, тако да... Да ли је сређено?”, наједном упита. „Јесте”, одговорила је друга секретарица, „сако је отчетан и доведен у пређашње стање, кошуља замењена, и све остало – сад је ко нов.” Младић је промуцао питање о примитку своје пошилике, путем редовне голубије поште; на то га мачка још радозналије погледа, надајући се, вероватно, обимнијој преписци. „Знате шта, младићу, свакога дана примамо гомиле пошилики и дописа, можете да замислите на шта нам личе балкони и прозори... Сасвим је могуће да се нешто од свега тога затури, разумете?” Мачка се на то самозатајно насмешила.

Горко се у себи прекоревајући што је уопште долазио, младић је већ пошао према вратима. Наједном, као да је зашао у сенку великог храста,

нашао се очи у очи са господином В. С. Н., главним уредником. Иако гојазна, његова прилика одавала је складан утисак; елегантно одело, шивено по мери, беспрекорно и беспоговорно заокруживало је његову крупну личност; зачешљана и науљена коса, ешарпа; скуп парфем; упаљена цигарета са златним прстеном међу пожутелим прстима; чаша коњака нежно и присно обухваћена шаком, у завоју; симетрично распоређена два фластера на челу; израз задовољства титра на лицу; сав блиста од благонаклоности. „Желели сте...?“ обратио се пренераженом младићу веома благо.

И данас дањи, као већ славан писац, и са повеликим бременом сећања, младић не може да објасни ни себи ни другима како се нашао у канцеларији главног уредника, чврсто, на грудима, држећи картонску фасциклу са рукописним чедом.

„Све и ако површно пратите књижевност, младићу, свакако знате на каквим чврстим начелима почива делатност ове куће, јасно поетички и наратолошки профилисана, са читавим спектром херменеутичких коридора... Сама суштина приповедања оличена је у нашим бројним издањима – у марокен кожи и са златотиском, влажни су то снови пискарала свих врста, да простите на изразу – хумор, наравно, у свим регистрима, порнографија, есенцијални жанр, још од Хомера, разливен као делта велике реке, царство фантазија и слободе, крими-роман, о да, густо плетиво које парају аналитички настројени умови. Готика, гробља у измаглици, мртвачки сандуци који шкрипе вратима, пожудне вампирице које се возе у кочијама без коња; тумарање по остацима древних цивилизација, мумије које јуре развезаног овоја, Атлантида, Му, тајна, мистерија, аркане, Поезију објављујемо ретко и пробрано; управо је у књижаре упућена драгоцену збирку *Епиде о илули за иошенцију*, од песника, како-се-оно-зваше. Треба нагласити и да смо у неколико последњих дивот-издања ангажовали као илустраторе неколико уважених чланова Академије ликовних изведби – не можете ни да замислите какви узлети маште још постоје у тих склеротичних стараца! Опростите, занео сам се – увек је тако кад говорим о нашем благу... Имало би још много тога да се каже. Мислим да сте већ примили извињење због загубљене пошилике – шта ћете, догађа се, пошта је понекад очајна – но, кад су већ такве околности и узимајући у обзир да сте дошли лично, и пошто немам данас више ништа заказано, вољан сам да саслушам синопсис вашег дела. Коњак?“ Покретом руке зауставио је младића који је дрхтавим рукама почео да отвара фасциклу, „не, немојте читати, молим вас – само основни сиже.“ И поред своје данашње благонаклоности дискретно је погледао на зидни сат.

„Па, овај“, започео је млади писац, нимало непријатно изненађен лаганим и топлим напредовањем коњака кроз крвоток, „реч је о, о јед-

ном младићу... студенту.. сиромашном студенту..." „Сиромашни студент, одлично! Разрадити околности његовог сиромаштва, то увек добро дође", рече уредник, док је нечитким брзописом бележио у свој луксузни роковник. „На самом почетку треба формулисати ефектну уводну фразу, повезати његово сиромаштво и несрећно стање, нешто као: *Сваки срећан човек личи на другог срећног човека, док несрећан...* тако нешто. Молим вас, наставите." „Он, овај, једнога дана, након силног премишљања и унутрашње борбе..." Уредник је климнуо главом. „Он убија..." „Убија, то! Убиство је неопходно, есенцијално! Кога, кога убија?" „Па, убија старицу..." „Старицу, бабу? Зашто бабу?" „Зато што је она, овај лихварка... и дугује јој..." „Танко је то, танко", рече уредник, заваливши се у своју огромну кожно фотељу, донекле разочаран. „Да, али, то убиство, оно се не тиче само студента и његовог дуга, оно треба да буде схваћено... тако га и он схвата, као акт високо моралан и усмерен на читаво човечанство. Он је побуњени м-м-млади човек, који, овај, устаје у име свих понижених. У исти мах, мучи се, пролази кроз патње, овај, притиска га савест, размишља о Богу и... спасењу."

„Још мало коњака?", упитао је уредник; по његовом изразу лица млади писац је закључио да је време благонаклоности истекло; још један његов поглед на часовник као да је потврђивао овај закључак, док је следећи поглед сањалачки упутио према отвореном прозору кроз који је стишано допирала врева спољашњег живота.

„Колико имате тога, хоћу рећи, колико имате страница рукописа?" „Две стотине", рече млади писац, у мислима већ пролазећи кроз шкрипаву капију свог малог дворишта у предграђу. Прижељкивао је, читајући силне књиге, нешто бољи и садржајнији живот, *но и у њај час нејасно је слушио да је сва ња склоности према бољем била њакође нездрава*. Ево га сада, на корак од повратка малој кући, фабрици, неколицини пријатеља, и мајци. Није се усудио да погледа уредника; да је то учинио, видео би да овај погледом сврдла таваницу са гипсаним украсима, доб-, доб-, добујући прстима по масивном писаћем столу.

„Није довољно", коначно је уредник прекинуо напету тишину, „треба нам барем још толико. О, само не психологија, говорио је мој уредник – имао је трагични неспоразум са захукталим трамвајем, доле на тргу, али сећање на њега још је живо, ово је његов портрет, видите. Има ли још женских ликова, осим те... бабе?" „Има", рече млади писац. „Добро, разрадићемо их... Описи, екфразе, околности – слика друштва – Екфразе су есенција приповедања, врат жене мора се описати барем на педесет страна, примера ради, а том студенту даћемо неко, како да кажем, значењем набрекло име... И наслов, како гласи наслов?" Млади писац, као ухваћен у непочинству, промрмља: „Био једном један злочин." „М-да", рече уредник; „накачићемо неки други, ефектан, збу-

њујући, знаковит – као древни запис на мермеру... Видите, младићу, морам, невољно, признати – времена су се променила; све је мање добрих рукописа, добрих прича, а глад за причама све је већа и већа. Тако да...” Устао је полако из своје масивне кожне фотеље, објављујући крај посете. „Верујте старом вуку – имате штофа, признајем, почетна зами-сао добра је, све остало може се доградити и разрадити. Стога, на посао – чека нас тегобна, али не без чари, авантура да причом унесемо ведрине у свет. Само, молим вас, немојте убудуће користити редовну пошту” – показао је на сивог голуба који је управо атерирао на прозор – „постала је очајна.”

Још увек је владала ведрина када се млади писац упутио у своје предграђе.